

Politična teorija terorizma

Ko državna sekretarka ZDA napove bodočo svetovno vojno proti globalnemu terorizmu, dobimo dobri državljani svobodnega sveta pred televizorji topel občutek, ki izhaja iz predstave o zunanosti terorizma in naše skupne odločenosti, da ga iztrebimo. Afganistan in Sudan sta daleč in mi nimamo brade in v svojih kovčkih ne prenašamo bombe. Zdi se, da je terorizem nekakšen presežek, nekaj zunanjega, nerazumnega, fundamentalističnega, norega. Toda, ko nas pozivajo, naj bomo pazljivi na zapuščene kovčke – ali so naši lastni kovčki zares prazni?

Poleg te vojne napovedi in občutka nelagodnosti, ki ga prinaša, nas je v razmišljanju o terorizmu vodil še neki dogodek. "Terorist" Negri se je prostovoljno vrnil v Italijo, v zapor, da bi s tem sprostil reevalvacijo t. i. "svinčenih" sedemdesetih let v Italiji. Za nas je primer Negri zanimiv zaradi tega, ker kaže na spremembo strategije oblasti, ki je preko kriminalizacije celotnega izveninstitucionalnega delavskega gibanja potisnila na teren kriminala in terorizma politične prakse kontestacije, ki so bile pred tem legitimne. Po obratu strategije sistem sam preko terorizma proizvaja terorizem.

Ne zanima nas toliko neka konsistentna politična teorija terorizma, njegova ideologija, niti etika terorizma in terorista. Še manj nas zanima moralna sodba, ki bi v terorizmu videla največje zlo današnjega časa ali ki bi legitimizirala terorizem kot edino mogočo obliko boja proti nadmočnemu sovražniku. Zanima nas, kako država sama generira terorizem, in tudi možnost politične prakse, ki se ne bi znašla na državnoterroristični ravni.

MOČ IN OBLAST

Kot izhodišče vzemimo "vprašanje moči in njenega odnosa do oblasti" (Negri 1997, 20). Metafizična alternativa v definiciji moči

¹ Aktualnost tega priznanja se nam zdi iz današnje perspektive in iz stališča tematike, ki jo obravnava pričujoč članek, nesporna. Kritika Marxa je tekla od ovadbe totalitarnosti njegove misli do ovadbe antitotalitarnih elementov v njegovi misli (npr. ekskucija koncepta razrednega boja preko njegove sociologizacije).

je alternativa “med odsotnostjo in oblastjo, med željo in posestjo, med odklonitvijo in dominacijo” (Negri 1997, 20). Ta alternativa je lahko zaprta ali odprta. V zaprti alternativni se oblast kaže kot utemeljitev, kot predobstoječe dejstvo, kot red, ki se ujema s ciljem, ali kot dialektičen rezultat. V tradiciji, ki postavlja odprtost alternative, se “odsotnost predhodne konstitucije in smotrnosti kombinira s subjektivno močjo množice. Tako naredi iz družbenega aleatorično (naključno) materialnost univerzalnega odnosa, tj. sama možnost svobode” (Negri 1997, 20).

Še enkrat Marx

Na pragu definiranja obeh alternativ, na spopadu, med katerima bomo nato skušali definirati fenomen terorizma, naj omenimo neko priznanje¹. Touraine je v svojem delu *Critique de la modernité*, v poglavju o razrušenju jaza, imenoval Marxa za prvega velikega postmodernega misleca, pa čeprav ga je dolgo časa sam uvrščal na prvo mesto med misleci moderne (Touraine 1992, 127). Marxova prevrnitev Heglove misli pomeni prelom z idealizmom filozofije zgodovine. “Napredek ni več mišljen kot triumf razuma ali uresničenje absolutnega duha, temveč kot osvoboditev energije in naravnih potreb, katerim stojijo nasproti institucionalne in ideološke konstrukcije” (Touraine 1992, 127). Marx postavlja konflikt med potrebami in profitom, med produkcijskimi silami in produkcijskimi odnosi. Poglavitni intelektualni nasprotnik je ideja subjekta. “Med potrebami in profiti, ki si stojijo nasproti, je vsaka podoba družbe ali osebnosti, individualne ali kolektivne subjektivnosti, ukana buržoazije” (Touraine 1992, 127). Po Tourainu je Marx prvi veliki postmodernist zato, ker je antihumanist in ker napredek definira kot osvoboditev narave in ne kot uresničenje zamisli o človeku. Proti pozivu k zavesti, k intencionalnemu delovanju in k vrednotam (proti socialnim reformatorjem, socialdemokratom, utopičnim socialistom, moralistom in filantropom) in proti uporabi v imenu človeškega Subjekta postavi “analizo nasprotij kapitalizma, ki mu ne zoperstavi vrednot, temveč naravno energijo produktivnih sil – zaobsega človeško delo – in pritisk potreb, ki se svobodno razcvetijo v komunistični družbi, ki se definira preko principa: vsakemu po potrebah” (Touraine 1992, 129).

Telo brez organov

Energije in naravne potrebe proti institucionalnim in ideološkim konstrukcijam, produkcijske sile proti produkcijskim odnosom. Nekaj gladkega, tekočega, nedoločena in nediferenciranega stoji nasproti nečemu brazdastemu, trdemu, določenemu in diferencira-

nemu. Temu nasprotju bi lahko ustrezala Deleuzova definicija dveh nasprotnih planov. Plan organizacije in razvoja je teološki plan, ki je "vsaka organizacija, ki prihaja od zgoraj in ki se nanaša na transcendenco, tudi skrito: namera v božjem duhu, vendar tudi evolucija v domnevni globini narave, ali tudi organizacija oblasti družbe" (Deleuze 1981, 172). Ta plan zadeva oblike in njihov razvoj, subjekte in njihovo oblikovanje, ki jih vodi in usmerja zunanja, transcendentna dimenzija. Na drugi strani je plan konsistence in kompozicije, plan imanence, ki ne razpolaga z dodatno dimenzijo. "Proces kompozicije mora biti razumljen sam zase, preko vsega, kar da, v vsem, kar da. (...) Oblike ni več, so samo odnosi hitrosti med najnižjimi delci neoblikovane materije. Subjekta ni več, so samo individualizirajoča afektivna stanja anonimne sile." (Deleuze 1981, 172) Vzpostavitev plana kompozicije in konsistence pomeni odstranitev vseh oblik, pomenov, subjektivacij, vseh organov, ki predstavljajo relé plana organizacije in razvoja. Kar ostane, je celota teles brez organov (*corps sans organes*), multipliciteta imanence. "Tam kjer psihoanaliza pravi: Zaustavite se, odkrijte svoj jaz, je potrebno reči: Pojdimo še dlje, nismo še našli našega telesa brez organov, nismo še dovolj uničili našega jaza." (Deleuze in Guattari 1980, 187)

Sovražnik teles brez organov niso sami organi, temveč organizem. "Telo brez organov ne nasprotuje organom, temveč s svojimi 'resničnimi organi', ki morajo biti sestavljeni in nameščeni, nasprotuje organski organizaciji organov. Ravno *Božja sodba*, sistem božje sodbe, teološki sistem je operacija Tistega, ki izdeluje organizem, organizacijo organov, ki jo imenujemo organizem, ker On ne more prenašati telesa brez organov; On ga preganja, ga iztrebi, da bi ne bil prvi, in naredi, da je prvi organizem." (Deleuze in Guattari 1980, 196–197) Transcendentni plan organizacije je operacija naddoločitve in nadkodiranja, perverzen obrat², ki je vsekakor največji metodološki dosežek moderne (liberalne) politične misli.

Kaj ostane, ko odstranimo substanco, subjekt in obliko, ko odstranimo organe oziroma plasti, ki so oporne točke za organizacijo od zunaj? Kaj naseljuje telesa brez organov? Če telo brez organov izključuje vsakršno zgostitev, kopičenje, sedimentacijo, zgubanje plasti, vsakršen obroč, sponko in artikulacijo, ki so značilne za plasti (Deleuze in Guattari 1980), potem ga lahko naseljuje in okupirajo le intenzivnosti. "Telo brez organov zažene intenzivnosti, proizvaja in porazdeljuje jih v *spatiumu*, ki je sam intenziven. Ni prostor niti ni v prostoru, je snov, ki zaseda prostor na tej ali tej stopnji – na stopnji, ki ustreza proizvedenim intenzivnostim. Je intenzivna, neoblikovana, neslojevita snov, proizvedena intenzivnost, intenzivnost = 0. Toda pri tej ničli ni ničesar negativnega, ni negativnih intenzivnosti, niti škodljivih. Snov enaka energiji. Proizvodnja realnega od ničle, kot intenzivna veličina." (Deleuze in Guattari 1980, 189–190)

Nasprotje med dvema kvalitetama, ki ju hočemo definirati in na spopadu med katerima iščemo fenomenologijo terorizma, se

² *Perverznost tega obrata lahko pojasnimo z vlogo denarja, ki reprezentira formo družbenih razmerij s tem, da jih organizira (Negri 1984, 138). Ob tem se zastavlja vprašanje: Ali je možna politična filozofija, ki ni usmerjena k analizi kapitalizma, ki je pri Marxu imanentno sistem, ki neprestano odrinja lastne meje, ki jih vedno najde na višji stopnji, kajti meja je kapital sam? (Deleuze 1990, 232)*

³ Danes je koncept proizvodnje in dela učinkovito izključen iz teoretskopolitičnega razmišljanja in vsekakor bi bilo vredno razmisliti o njegovi ponovni vključitvi v samo središče politične misli. Od Hegla (delo in potrebe tvorijo divjo zver, ki jo je treba udomačiti) do Marxa (kritika discipliniranja in izkoriščanja dela ob hkratnem priznanju dela kot edine baze družbene valorizacije in vira institucionalnih in konstitucionalnih struktur). Subverzivni naboj koncepta proizvodnje se izgubi, ko se v središče pozornosti postavi distribucija (socialdemokratski marksizem in Raulsov liberalizem). O moči koncepta proizvodnje govori primer politične sekvence 1968–80. Pozornost političnega delovanja se usmeri na proizvodnjo na vsaj dva načina: strategija zavračanja dela in izstop iz institucionaliziranega delavskega gibanja; preko iskanja novih načinov življenja, zasnove novega subjekta, ki ni odločen v zunanosti državljanstva, temveč se vzpostavlja v moči in v življenju, pri čemer se individui in kolektivi konstituirajo kot subjekt v procesu subjektivacije, ki pobegne konstituiranim vednostim in gospodujočim oblastem (Deleuze 1990, 238), in s tem vzpostavljajo nove tipe dogodkov in nove prostor-čase.

prekriva z nasprotjem med generično, substancialno in esencialno mislijo in med konstitutivno in produktivno mislijo ter predvsem prakso, ki je antisubstancialna, antiesencialna in kontingentna. Ta kontingentnost pa ni deontologija, temveč je prej poskus vzpostavitve čiste ontologije. Ena sama substanca, ki je absolutno neskončna. Atributi in bitja niso nič drugega kot načini bivanja te substance. Ena substanca za vse substance, ena substanca za vse attribute. Ta substanca je telo brez organov, imanenten plan konsistence in kompozicije. "Atributi so tipi ali vrste teles brez organov, substanc, moči in intenzivnosti. Nič kot produktivnih matric" (Deleuze in Guattari, 190). Problem, ki se ob tem zastavlja, ni problem "enega in mnogoterega (raznovrstnega)", temveč problem "številnosti spojitve, ki učinkovito presega vsako nasprotje med enim in mnogoterim" (Deleuze in Guattari 1980, 191).

Alternativi, ki ju skušamo definirati in razlikovati, se ločujeta po kriteriju totalnosti in absolutnosti. Teološki plan organizacije in razvoja je totalizirajoč, imanenten plan konsistence in kompozicije pa ima lastnosti absolutne procedure. Slednji učinkovito presega moderne dvojnosti med posebnim in občim, posamičnim in celoto, med individualnim, partikularnim in univerzalnim, ki so moderno politično filozofijo vzpostavile kot apologijo absolutizma ter botrovale totalnosti moderne misli in moderne racionalnosti, ki vsako posebnost utopi v transcendenci.

Ni Boga, niti narave, niti človeka – je samo proces proizvodnje³. "Ne obstaja niti človek, niti narava, temveč izključno proces, ki proizvaja eno v drugem in spaja mašine. Povsod proizvodne ali želeče mašine, shizofrenične mašine. Vse generično življenje: jaz in ne-jaz, zunanost in notranost ne pomenijo več ničesar" (Deleuze in Guattari 1990, 5–6). Telo brez organov je "polje imanence želje, plan konsistence, ki je lasten želji (tam, kjer se želja definira kot proces proizvodnje, brez nanašanja na kakršno koli zunanjo instanco)" (Deleuze in Guattari 1980, 191). Želja je imanentno načelo proizvodnje, procesa proizvodnje stvarnosti, konstitucije stvarnosti. Je eno z želečimi mašinami, sodelujoča, kar kaže na to, da ni naravna ali spontana determinacija, da ni naravno dejstvo. Želja kroži v želečih mašinah, ki jih izpolnjujejo odnosi med elementi, njihova spajanja in povezovanja. Ravno želja je tista, ki omogoča delovanje polja družbenega, saj obstaja v povezovanjih in razdruževanjih elementov in tokov. "Želja je točka želečih mašin (ob tem točka pomeni skrajno mejo nečesa, štiri robove), obstaja v linijah pobega", v "točkah deteritorializacije" (Deleuze 1994; Deleuze in Guattari 1990). Želja je "proces v nasprotju s strukturo ali genezo; je *heccéité* (individualnost dneva, letnega časa, življenja), ki je nasprotna subjektivnosti, je dogodek, ki je nasproten stvari ali osebi" (Deleuze 1994). Kot takšna "vsebuje želja ustanovitev polja imanence na telesu brez organov, ki je definirano le preko con intenzivnosti, pragov, stopenj, tokov. To telo je biološko, kot je kolektivno in

politično; na tem telesu se mašine izdelujejo in uničujejo, to telo nosi točke deteritorializacije mašin ali linije pobega.” (Deleuze 1994)

Med planom konsistence in planom organizacije poteka neprestan in nasilen boj. Plan konsistence, ki osvobaja telo brez organov, prečka in razdira vse plasti, stoji nasproti površini stratifikacij, ki blokirajo in dušijo telo brez organov (Deleuze in Guattari 1980, 197). Organizem je “plast na telesu brez organov, to pomeni fenomen kopičenja (akumulacije), strjevanja, sedimentacije, ki mu vsiljuje oblike, funkcije, vezi, gospodujoče in hierarhične organizacije, transcendence, ki so organizirane z namenom, da mu izvlečejo koristno delo” (Deleuze in Guattari 1980, 197). Celoti plasti zoperstavlja telo brez organov “dezartikulacijo ali *n* artikulacij, ki je lastnost plana konsistence, eksperimentiranje kot operacijo na tem planu, nomadizem kot gibanje” (Deleuze in Guattari 1980, 197–198).

Plan konsistence, vzpostavitev telesa brez organov ne pomeni le negativitete, le-ta je odprtost za samo možnost pozitivnega. Destrukcija plasti je sam pogoj za to, da se razkrije in sprosti “povezanost želja, spoj tokov, kontinuum intenzivnosti” (Deleuze in Guattari 1980, 199). Plan organizacije in razvoja vzpostavlja plasti z namenom, da bi reprezentiral, organiziral in naddoločeval spolzek teren teles brez organov; to je operacija zanikanja, vzpostavitev kraljestva nič, praznost določitev. Destrukcija transcendentnega plana in plasti, ki jih proizvaja, sprošča proizvodnjo novega dogodka, novih prostor-časov, produkcijo novih atributov absolutno neskončne substance, prirastka biti. Samó gibanje in konstantna inovacija, izkustva in eksperimentiranje (in ne ideje, ideologije, doktrine, vrednote), sprostitev kontinuuma intenzivnosti nas lahko reši pred ničnostjo določitev in stratifikacij.

Konstituirajoča oblast

Možnost pozitivnega, konstitutivnega, možnost inovacije družbenega (tj. konstituirajoča oblast) najde Negri v odsotnosti določitev. “Konstitucija družbenega je moč, ki temelji na odsotnosti, to pomeni na želji, in želja s svojim neizčrpnim značajem hrani moč. Človeška moč kaže neprestano premestitev želje in koplje odsotnost, na kateri se proizvede dogodek kot inovacija. Ekspanzivnost in produktivnost moči temelji na praznini omejitev, na odsotnosti pozitivnih določitev, na polnosti odsotnosti. Konstituirajoča oblast je definirana kot pojavljanje iz vrtinca praznine, iz brezna odsotnosti določitev, kot popolnoma odprta potreba” (Negri 1997, 20–21) Konstituirajoča oblast je “dezutopija”: prekipevajoče konstitutivno delovanje, ki je tako intenzivno kot utopija, vendar brez iluzij, polno materialnosti (Negri 1997, 21).

Koncept konstituirajoče oblasti je tesno povezan z idejo demokracije kot absolutne oblasti, ki pomeni, da “razmerje med izvrše-

⁴ *Koncept konstituirajoče oblasti je utemeljen na razlikovanju med močjo in oblastjo, ki ga je uvedel Spinoza (potentia proti potestas). Moč (potentia) množice (multitudo) je dinamična, recipročna in konstitutivna zveza med enim in mnogoterim, med duhom in telesom, med svobodo in nujnostjo. Oblast (potestas) je projekt podreditve mnogoterega, duha, svobode in moči. Družbena moč množice ima primat nad oblastjo, ki je popolnoma podrejena moči biti, torej neprestanim premestitvam in aktualizacijam. (Negri 1982)*

⁵ *Kontrarevolucionarno nasilje sproži revolucionarno nasilje in ne obratno. T.i. "svinčena leta" v Italiji (sedemdeseta leta hudih družbenih in političnih pretresov, državne represije, terorja in terorizma) so ilustrativen primer spopada absolutnosti moči in totalitarizma oblasti. Iz te perspektive se izkaže kot napačno in zavajajoče etiketiranje bivših socialističnih režimov kot totalitarnih, še posebej, če upoštevamo njihov hiter kolaps ob eksploziji družbene moči.*

vanjem oblasti in izrazom privolitve (konsenz) ni na noben način sploščeno na sintezo oblasti: to je na vsak način odprto razmerje" (Negri 1982, 188–189). Pri tem ne gre za demokracijo, kot jo definira liberalna demokracija. Nasprotno, konstituirajoča oblast in/ali demokracija bijeta smrtonosni boj s konstitucionalizmom in s tematiko omejevanja demokracije. Konstituirajoča oblast je tarča ideologije konstitucionalizma in liberalizma, ki jo hočeta na vsak način omejiti in otopiti njeno kreativno in inovacijsko moč. Koncept suverenosti in predstavnštva sta poglavitni orodji kontrole in segmentacije konstituirajoče oblasti, ki jih je skovala kontraktualistična in konstitucionalna tradicija. Konstituirajoča oblast, ki je izvor vsega pravnega reda, mora biti vedno prostorsko in časovno omejena in regulirana v konstituirani oblasti. Namesto izvora sistema je prekvalificirana v učinek sistema. Suverenost kot *suprema potestas* dobi status izvora in deluje kot njena naddoločitev. Operacija sploščitve konstituirajoče oblasti na raven transcendence in njene institucionalne omejitve v prostoru in času je prav tako učinkovita v absorpciji konstituirajoče oblasti v mašinerijo predstavnštva.

Konstituirajoča oblast se upira konstitucionalizaciji in vsakršni institucionalizaciji. "Izraz moči ne more v nobenem primeru pomeniti institucije moči" (Negri 1997, 32). Konstituirajoča oblast je namreč vsemogočna in ekspanzivna, brezmejna in brez vnaprejšnjega cilja – je "absolutna procedura" (Negri 1997, 20). Njena strukturna značilnost je, da se ne more izražati preko konstituirane oblasti, temveč le ob njenem manku. Pogoj za obstoj moči je neobstoj oblasti⁴, njena destrukcija. Koncept konstituirajoče oblasti je koncept odsotnosti in negacije. Dejanje razveljavitve in negacije je "temelj in odprtost za samo možnost pozitivnega" (Negri 1997, 29).

Pri Negriju stoji absolutnost konstituirajoče oblasti nasproti totalitarizmu konstituirane oblasti. Na premestitve želje, vzpostavljanje novih prostorov-časov, pobege konstituirajoče oblasti, odgovarja konstituirana oblast z divjo in represivno reakcijo, ki je poskus udomačitve in ukrotitve divje zveri. Nasilje in represija se stopnjujeta do paroksizma, saj se konstituirajoča oblast divje upira absorpciji v mehanizme konstituirane oblasti.⁵

Konstituirajoča oblast (moč kot absolutna procedura) je negativna ontologija. Nima utemeljitve in nima cilja, nima začetka in nima konca. Motor njene dinamike je odsotnost, praznina in želja. Je "artikulacija pomena vsega, kar manjka bivajočemu" in "reakcija na nevzdržno odsotnost biti" (Negri 1997, 33). Koncept konstituirajoče oblasti izraža subjekt, ki ustreza njegovi naravi absolutne procedure. Racionalnost, ki vodi subjekt, ki ga izraža konstituirajoča oblast, je popolnoma drugačna od tiste, ki vodi klasičen moderen subjekt. Moderna subjektivacija, ki jo izvrši kontraktualizem in konstitucionalizem in ki se izteče v abstraktni formalizem, pomeni predvsem "linearno logiko, ki reducira množico subjektov na enotnost in kontrolira njihovo raznoterost preko dialektike" (Negri 1997,

430). Sfera posebnosti je absorbirana v transcendentni nivo, kjer preko prostorske in časovne fiksacije poteka nevtralizacija in normalizacija kreativnosti množice. "Transcendentalni formalizem je ključ te racionalnosti, njen pogoj je odpoved dejanskemu in množici in v vsakem primeru ima za posledico konstrukcijo komande" (Negri 1997, 430).

Koncept konstituirajoče oblasti je nasproten linearnemu in progresivnemu konceptu moderne. Linearnost in progresivnost razvoja, ki ga je predpostavljala utopija renesanse, je bila obdržana z vzpostavitvijo posredovanja zunanje oblasti. Koncept konstituirajoče oblasti pa je koncept krize in kot takšen zavrača moderno racionalnost. Svoje določitve črpa iz tiste alternative znotraj moderne, ki krizo revolucionarnega razvoja renesanse vzame kot pozitivno odprtost, kot pozitiven pogoj kreativnosti. "Ko se linearen napredek moderne sooči z ničevostjo svojih posledic, se torej rodi konstituirajoča subjektivnost, ne kot končen rezultat razuma, temveč kot produkt njegovega neuspeha. Ta subjektivnost se rodi v samem srcu ničevosti določitev moderne in se razvije na kontinuirani, neprestani totalnosti delovanja množice." (Negri 1997, 419) Forma konstituirajoče oblasti je "konstitutivna dezutopija". (Negri 1997, 419) Konstituirajoča oblast je subjekt, ki se izraža kot negacija, kot zavračanje in kot želja. Nova subjektivnost je negacija vseh določitev, ki fiksirajo čas in s tem vzpostavljajo kraljestvo nič. Nov subjekt, ki ustreza konstituciji kot absolutni proceduri, je temporalen subjekt. Pri tem gre za "odprto temporalnost, ki je absolutno konstitutivna in ki ne razkriva biti, temveč producira bivajoče" (Negri 1997, 44). Čas producira bit in je oblika absolutne procedure. (Negri 1997, 45). Nova subjektivnost je odgovor na pomanjkanje biti, ki je posledica fiksacije časa, ki se izvaja preko operacij naddoločevanja. "Nova subjektivnost se rodi iz ničevosti vseh določitev in vseh predhodnih usod (koncev) in konstituira kolektivno pripravo vsake določitve in vsake usode" (Negri 1997, 420).

MODERNI ALTERNATIVI

Sublimen tok moderne misli: geneza moderne države

Obstoj obeh antagonističnih struktur lahko testiramo na terenu zgodovine moderne politične misli. Njen izvor je v revoluciji humanizma in renesanse, ki predstavlja revolucijo v odnosu med človekom in naravo, med človekom in Bogom. Poglavitna dimenzija te revolucije je koncept apropiacije. Appropriacija v kapitalistični revoluciji humanizma in renesanse pomeni v prvi vrsti novo produktivno silo. Revolucija sprostí "praktično sposobnost in konstruktivno silo, ki vzameta v svoje roke naravne pogoje bivanja, jih abstrahirata in spravita v cirkulacijo ter jih na ta način spremenita v drugo naravo,

⁶ *Ob tem je formulacija "nastopi kriza" sporna. Namreč, "vedno gre za ideologijo razreda, ki hoče v funkciji lastnih interesov uničiti nasprotje in antagonizem, iz kateega je rojen" (Negri 1982, 60). Utopija rene- sanse in humanizma je le ideologija. Kriza izhaja iz same kritične narave razvoja meščanstva.*

v novo produktivno silo" (Negri 1982, 224). Ideja apropiacije je povezana z "idejo trga, kot spontanosti produktivnih sil, kot njihova nesporna in neposredna socializacija, kot določitev vrednosti preko tega procesa. (...) Trg dovrši podvig spojitve med individualno apropiacijo in socializacijo produktivne sile." (Negri 1982, 59) Tovrstna utopija renesanse je našla svoj filozofski izraz v neo-platonizmu, ki se je skušal "spremeniti v filozofijo izraza, v misel površja in v izločitev kakršnega koli vidika transcendence, hierarhije, emanacije in degradacije" (Negri 1982, 60). Renesansa torej pozna enoten ontološki nivo s spontanim razvojem in spontano organizacijo sil na horizontu.

Kapitalistična revolucija pa kmalu doseže svojo mejo. Nastopi kriza, ki je ključna za nadaljnji razvoj politične filozofije.⁶ Na zunaj se kaže v vojnah in v upadajočem ekonomskem ciklu. Bistvo krize, oziroma kar v bistvu vstopi v krizo, so "sanje o linearni socializaciji učinkov kapitalističnega razvoja, kar vstopi v krizo, je model ekspanzije, v katerem je razredni konflikt zajezen in uravnovešen" (Negri 1982, 60–61). Odgovor na krizo revolucionarnega razvoja je podala filozofija 17. stoletja z Descartesom in Hobbesom kot najpomembnejšima predstavnikoma. Filozofija odgovori na krizo tako, da izvede operacijo ponovne podvojitve sveta in uvede kriterij posredovanja (mediacije). Razvije se pravna koncepcija sveta in politična filozofija postane apologija absolutizma. Politika je zreducirana na administrativno posredovanje ter birokratsko in policijsko aktivnost. Filozofija postane znanost mediacije, politiki in znanstveniki pa funkcionarji, ki delajo za totalnost. Pravna koncepcija sveta, ki so jo razvili Hobbes, Rousseau in Hegel, predpostavlja: "1) da imajo sile individualen in privaten razvoj; 2) da morajo biti socializirane, da bi se ustvarili primerni odnosi, ki jim ustrezajo; 3) da torej obstaja mediacija oblasti ("potestas"); 4) da je horizont neločljiv od krize, od vojne in od antagonizma, katerim se oblast predstavlja kot rešitev, toda antagonistična rešitev" (Deleuze 1982, 9).

Kriza poseže v enoten človeški horizont in ga preoblikuje ter podvoji. Spoznanje o antagonistični in konfliktni naravi horizonta razblini vero v spontano in neposredno socializacijo, v spontan razvoj in v spontanost odnosa med posamičnim in celoto, med individualnim, partikularnim in univerzalnim. Za filozofijo 17. stoletja predstavljajo same strasti (ključen element apropiacije) v svoji dvoumnosti in fluktuaciji težavo, ki jo je potrebno premagati. Posesivni individualizem postane poglobljena predpostavka politične filozofije, ki je usmerjena k egoističnemu interesu in k njegovi legitimaciji. Počasi je bilo iz moderne misli izključeno vsakršno mišljenje, ki ni naredilo iz interesa (...) svoje določujoče sestavine" (Negri 1982, 223). Popačenje apropiacije na horizont egoističnih interesov in razrešitev zastavljenega problema preko individualne sinteze je temeljni izvor moderne politične misli, ki predpostavlja absolutnost individualne utemeljitve in moment pogodbe. "Strastna

apropriacija narave – ta ideološka metafora kapitalističnega trga in primitivne akumulacije – se mora podvreči nujnosti družbene in državne organizacije tokov vrednosti.” Tako je “kreativnost podvržena družbenemu redu – vrednost je podvržena presežni vrednosti.” (Negri 1982, 216)

Velika meščanska filozofija (Descartes, Hobbes, Rousseau, Hegel) uvede krizo v spontan razvoj tržnega kapitalizma. Za njih apropiacija vedno predpostavlja dialektično mediacijo (posredovanje) oblasti, ki ji je zunanja. S tem se vzpostavi “finalizem, ki je drugačen, vendar nič manj učinkovit od tradicionalnega finalizma teologije: dvoumnost strasti se spremeni v mediacijsko prakso apropiacije, apropiacija v shemo postavitve družbenega reda, ki jo naddoloča” (Negri 1982, 216). Filozofija 17. stoletja je sprejela za svoj cilj ohranitev linearnosti razvoja. Ta cilj pa je po intervenciji krize bilo mogoče doseči le preko posredovanja (mediacije) in preko naddoločitve komande. Rezultat je ponovna vzpostavitev finalizma, restavracija transcendence. Rezultat teološkega kartezijanstva in političnega hobbesizma je ločitev med produkcijo in konstitucijo, med družbo in državo. (Negri 1982, 30)

Hipostaza kot metoda

Odgovor na krizo, ki ga poda sublimen (liberalen) tok moderne politične misli, proizvede odločilno ideološko potezo: “simulacijo političnega odnosa, ki je zgodovinsko doživet kot kriza predhodnega revolucionarnega razvoja. To gre vse do tega, da se sam revolucionarni razvoj, slavna ofenziva apropiacije humanizma in renesanse, smatra kot stanje vojne, kot družba prirodnega nasilja, katerega se je potrebno osvoboditi: kriza razvoja je projicirana na genezo”. (Negri 1982, 61) Koncept krize in odgovor nanjo je trenutek rojstva moderne liberalne politične misli in mesto njene izvorne kontaminacije ter paradoksa, v katerega je ujeta. Ta konstitutivna hiba je metoda hipostaziranja, ki je izum naravnopravne tradicije s Hobbesom na čelu. Naravno stanje je pri slednjem logična hipoteza, ki jo postavi na osnovi konkretnega zgodovinskega trenutka, ki smo ga označili kot krizo. Hipostaza kot temeljna metoda konstitucije, ki se je razvila v liberalni politični misli, pomeni torej prevod ali projekcijo nekega konkretnega zgodovinskega trenutka ali dosežka v predpostavko. Ta konkretni zgodovinski trenutek je lahko primarna akumulacija (npr. Hobbes) ali pa v novejših variantah izkušnja ameriške revolucije (npr. hermenevtika Arendtove in Rawlsa)⁷. In v tovrstnem obratu je izvor totalnosti moderne misli, ki “reklasificira elemente konkretne zgodovine in jih oblikuje v funkcionalni krožnosti komande” (Negri 1989, 158).

In v čem je paradoks? Moderna politična misel in teorija moderne države se ponašata s sekularizacijo, ki pomeni v prvi vrsti antifina-

⁷ Pri tem ne gre več le za hibo, temveč za pravo perversijo “deklarirane levice in levičarjev”, ki so danes ujetniki tovrstnega hermenevtičnega mehanizma in s tem zagovorniki povojnega statusa quo, ki je zacementiral hegemonijo zmagovalcev (oz. zmagovalke). V osramočenosti in pomanjkanju alternative je “DeGaullovstvo” (slovenske) deklarirane levice naravnost neokusno.

⁸ *Francoska revolucija dobi obliko v "izvorni poziciji (original position)" (Rawls 1971) in "revolucionarni trenutek je zamrznjen kot podoba v hipotetičnem kontekstu izvorne pozicije" (Hardt in Negri 1994, 219). Na osnovi ameriške revolucionarne in konstitucionalne izkušnje izpelje "idejo sekvence štirih stadijev (the idea of a four stage sequence)" (Rawls 1971, 196). Ti štirje stadiji so: sprejetje principov pravičnosti v izvorni poziciji (ta stadij zgodovinsko označujeta Declaration of Independence in Bill of Rights); sledi konstitutivna skupščina, ki je podrejena in omejena s principi pravičnosti in ki se odloči glede pravičnosti političnih oblik in izbere ustavo; sledi legislativni stadij, v katerem se izbere socialna in ekonomska politika nacije; zadnji stadij pa je aplikacija pravil na posamezne primere. Z vsakim stadijem je tančica nevednosti deloma od-stranjena. V času aplikacije zakona ni več izključena nobena informacija. (Rawls 1971, 196–205)*

⁹ *"Z zlomom nasprotja med Vzhodom in Zahodom je prišlo do paradokсне situacije: Politika se slej ko prej dogaja v starih kletkah. Toda lev je spuščен! Sedaj se gredo živalski vrt – brez leva." (Beck 1997, 188)*

lizem, ki ne išče vzroka stvari na teološki, transcendentni ravni. Vendar pa, če je finalizem vedno "hipostaza predkonstituiranega projekta, projekcija sistema odnosov, ki je trdno vzpostavljen v zgodovinskem svetu, na nedotakljiv svet narave, apologija reda in komande" (Negri 1982, 213), potem ni od poudarjene sekularizacije ostalo nič.

Sekularizacija je imela v razvoju moderne politične misli naravo abstrahiranja in preseganja antagonizmov in konfliktov, naravo abstrahiranja družbenega. Pri tem je popolnoma logično, da pride pri tej operaciji do restavracije transcendence, da torej sekularizaciji paradoksalno sledi sakralizacija. Abstrahiranje realnih družbenih konfliktov, naj se zgodi na način preseganja ali izogibanja, preko suverene oblasti prava ali preko hipostaze zgodovinsko nastalih formalnih postopkov in institucionalnih rešitev, je vedno nadkodiranje, naddoločevanje in komanda. Ta metoda je svoj vrhunec in dovršitev dosegla v postmodernih teorijah prava in politike.

Duh sistema

Takšen razvoj v postmodernih pravnih in političnih teorijah bomo demonstrirali na primeru Rawlsove teorije pravičnosti. Tudi v tem primeru zaseda hipostaza, ki je instrument preseganja konfliktov in pacifikacije družbe, osrednje mesto. Svojo teorijo pravičnosti Rawls na različnih mestih navezuje na postavke in artikulacije pravičnosti, ki izhajajo iz izkušnji francoske in ameriške revolucije⁸. Statičnost je poglavitna poteza Rawlsove teorije pravičnosti in hipostaza se pokaže kot simulacija ali subsumpcija revolucionarnega trenutka. Kreativna moč revolucije je pretopljena v formalne in statične mehanizme ustavne procedure. "Konstituirajoča oblast revolucije je normalizirana znotraj ideala formalne procedure" (Hardt in Negri 1994, 220). Divja zver konstituirajoče oblasti je ukročena in udomačena na terenu formalnih mehanizmov in procedur. Toda Heglov besednjak nas ne sme zamotiti. Ukrotitev in udomačitev divje zveri ni več dialektična, preko posredovalnih mehanizmov, ki so konstitutivni vzpostavitvi moderne civilne družbe. Novo realnost, recimo ji postmoderna, si lahko razložimo z Beckovo metaforo o prazni kletki in o levu, ki teka nekje zunaj⁹.

Genialnost Rawlsa je v tem, da je našel rešitev naslednjemu paradoksu: kako se v institucionalnih aranžmajih izogniti nadležnim družbenim antagonizmom in konfliktom in ob tem obdržati stabilnost in legitimnost sistema; kako doseči stabilnost formalne konstitucije brez njene utemeljenosti v materialni konstituciji. Ta cilj Rawls doseže preko teme šibkega družbenega subjekta ter različnih mehanizmov in strategij, kot so moralna geometrija, reflektivno ravnotežje, metoda izogiba in prekrivajoč konsenz.

Tema šibkega družbenega subjekta je osrednja tema Rawlsove teorije pravičnosti in na njej slonečih postmodernih pravnih in

političnih teorij. Izvor pogodbe ni naravno stanje in podoba družbenega konflikta. "Izvorna pozicija ni zamišljena kot generalna skupščina, ki v enem trenutku vključuje vse, ki živijo v istem času, ali še manj, kot skupščina vseh, ki bi lahko živeli v istem času. Izvorna pozicija ni zbor vseh aktualnih in možnih oseb. (...)" Pomembno je, da je izvorna pozicija interpretirana tako, da lahko kdor koli kadar koli sprejme njeno perspektivo." (Rawls 1971, 139)

Detemporalizacija in formalizacija. Družbeni horizont je s tem popolnoma abstrahiran in ignoriran. "Ustave ne formulira in družbe ne osvobaja realna družbena moč, temveč formalna dinamika procedure, razseljena ustavodajna skupščina" (Hardt in Negri 1994, 220). Rawlsov kontraktualizem se zdi bolj kot "dejanski hipotetični sporazum pogoj za teoretično diskusijo" (Hardt in Negri 1994, 230). Niso realni družbeni agensi tisti, ki določajo pogodbo, temveč "javna narava pogodbene situacije definira agens situacije. Čeprav Rawls sam oznani, da izraz pogodba obsega pluralnost, je v izvorni poziciji le en subjekt in ta subjekt je javnost, ne v smislu, da predstavlja družbeno poprečje, temveč v generičnem smislu." (Hardt in Negri 1994, 230)

Rawlsova metoda argumentacije je moralna geometrija, "ki sloni na krožni obliki razlage, v kateri izhodišče argumenta in njegov sklep predpostavljata drug drugega." Takšna metoda napoveduje krožnost pravnega sistema. (Hardt in Negri 1994, 229) Krožnost napoveduje in vzpostavlja tudi reflektivno ravnotežje "Za splošne informacije ni omejitev, tj. za splošne zakone in teorije, ker morajo biti pojmi pravičnosti poravnani z značilnostmi sistemov družbene kooperacije, katere bi naj regulirali. (...) Pomembna odlika pojma pravičnosti je, da lahko generira lastno podporo. To pomeni, da morajo biti njegova načela takšna, da, ko so utelesena v bazični strukturi družbe, človek teži k pridobitvi (priučitvi) ustreznega pomena pravičnosti. Ko so človeku dana načela moralnega učenja, razvije željo po delovanju v skladu z njihovimi načeli." (Rawls 1971, 138) Tovrstno krožno gibanje daje ravnotežje in stabilnost sistemu. Če sedaj to prevedemo v konkreten politični jezik: pomen pravičnosti ne izhaja iz verovanj in želja konkretnih posameznikov, temveč je "pomen pravičnosti utemeljen striktno v institucijah demokratičnega režima" (Hardt in Negri 1994, 232). "Režim je demokratičen natanko tako dolgo, dokler se sistem svobodno izvoli na oblast" (Hardt in Negri 1994, 233).

Ideja prekrivajočega konsenza (an overlapping consensus) obravnava vprašanje, "kako lahko dobro urejena demokratična družba pravičnosti vzpostavi in ohrani enotnost kljub zanjo značilnemu razumnemu pluralizmu" (Rawls 1996, 134). Kako je mogoče v moderni družbi doseči konsenz kljub konfliktnosti religioznih, moralnih in filozofskih doktrin? Odgovor na to vprašanje nam poda strategija metode izogiba (the method of avoidance). Konsenz ni dosežen z vključitvijo in pomiritvijo družbenih razlik in sporov,

¹⁰ *Institucije države blaginje, ki jih je oblikoval New Deal ter keynsovski in fordovski mehanizmi, postavljajo na prvo mesto intervencijo v produkcijo in ne v distribucijo.*

temveč z abstrahiranjem pravnega sistema od njih, od polja družbenega. "V ustavni demokraciji mora biti javen pojem pravičnosti kolikor le mogoče neodvisen od religioznih, filozofskih in moralnih doktrin. To pomeni, da mora biti pravičnost kot nepristranost (poštenost) v svoji prvi izločbi razumljena kot prostostoječ pogled, ki izraža politični pojem pravičnosti. Pojem pravičnosti ne določa izven tega, kar je obseženo v samem političnem konceptu, nika-kršne specifične religiozne, metafizične ali epistemološke doktrine." (Rawls 1996, 144)

Princip krožnosti in strategija izogiba sta temeljni karakteristiki Rawlsove pravne in politične filozofije in tudi temeljni karakteristiki današnje (postmoderne) družbene organizacije in forme-države. Legitimnost in stabilnost sistema nista več osnovani na vključitvi in pomiritvi družbenih konfliktov, temveč na njihovi izključitvi. Vse, kar ni v skladu s sistemom ali kar ni produkt samega sistema, je označeno kot kriminal in anomalija. Takšna je karakteristika tolerance in pluralizma v postmodernem prekrivajočem konsenzu, ki sloni na "razumnem pluralizmu" (Rawls 1996, 144). Izključene so vse nore in iracionalne doktrine, ki niso nastale v svobodnih institucijah in niso "rezultat svobodnega izvrševanja svobodnega človeškega razuma v pogojih svobode" (Rawls 1996, 144). Sistem, njegova konstitucija, institucionalni aranžmaji in norme niso več utemeljeni v družbi, temveč v krožni mreži procedur. V postmodernej konceptiji prava je "normativna produkcija dvignjena na nivo totalne abstrakcije, oblika simulacije, tako da pravni sistem obstaja v splošnem medsebojnem delovanju, kroženju ali izmenjavi enakovrednih znakov" (Hardt in Negri 1994, 227).

Podvojitev, ki jo je začrtala moderna politična misel, je tukaj dosegla svojo dovršitev. Avtonomija politike je postala absolutna. Politika je sploščena na racionalni in administrativni horizont "proceduralne republike" (Hardt in Negri 1994, 228). Liberalna težnja k deontologiji je dosežena v dveh smereh. Je abstrahiranje od konfliktnega in antagonističnega horizonta in hkrati izogib transcendentni utemeljitvi. S tem je dosežena absolutna kontingentnost. Trg postane izključna baza političnega. Politika – s tem ko postane *causa sui* in s svojo umeščeno v imanentno – postane plagiat liberalnega tržnega utopičnega mita. Vse skupaj še najbolj spominja na Luhmanovo sistemsko teorijo. Postmoderna družbena baza je le simulaker družbene realnosti, ki ga proizvaja država sama. Država je edini avtonomen subjekt, nadležen antagonističen družbeni subjekt je končno popolnoma pacificiran.

Rawls sicer velja za zagovornika socialne države in države blaginje. Vendar pa se v poudarjanju distribucije (distributivna pravičnost) in popolnem ignoriranju produkcije oddaljuje od temeljne ideje in prakse države blaginje.¹⁰ Izvor bogastva in izvor normativne ureditve ni v produkciji, v delu, temveč v cirkulaciji, kroženju. Politika je utemeljena na podobi avtonomnega trga in

deluje po marketinški logiki. Postmoderna država je v kroženju svojih konstitutivnih elementov najbolj dovršena demokracija. Avtonomija države in politike je totalna in ni več nikakršne dialektike med materialno in formalno konstitucijo.

Temeljni paradoks postmoderne države je v tem, da "hegemonija civilne družbe služi v odsotnosti same civilne družbe." (Hardt in Negri 1994, 269). Razvoj moderne misli in države je pripeljal do "subsumpcije družbe v državo" (Hardt in Negri 1994, 257). "Kar je subsumirano, je v resnici simulaker družbe, ki ga proizvaja država sama. Država ne potrebuje več posredovalnih mehanizmov legitimacije in discipliniranja: antagonizmi so odsotni (ali nevidni) in legitimacija je postala tautologija. Država realne subsumpcije ni več zainteresirana za posredovanje, temveč za ločitev (separacijo). Institucije civilne družbe, kot kraj družbene dialektike, na ta način postopoma izgubljajo svoj pomen. Izginila je civilna družba in ne država." (Hardt in Negri 1994, 259)

Neoliberalna revolucija, ki je dosegla svoj vrh v osemdesetih in na začetku devetdesetih letih, je nastopala pod ideološkim geslom o šibki državi. V resnici pa se je v tem času država le še okrepila, in to predvsem na področju represije. Država se je zreducirala na svoje bistvo, na policijo. Prehod od *Rechtsstaat* k *Polizeistaat*. Tendenca krepitve države, v nasprotju z ideološkim razglašanjem njene okrnitve, je vidna tudi v intervenciji moralne planske države, moralne države blaginje (primer reaganizma). Navidez dva nasprotna pola (eden izključuje, drugi pa vključuje), ki pa sta temeljni določilnici postmoderne države. Država kot avtonomen samoregulirajoči in samoproizvajajoči avtomat vzpostavlja čvrsto plavo (policijsko) linijo, ki preprečuje vstop inputov, ki so konfliktni in ki bi lahko povzročili destabilizacijo sistema. "Metoda izogiba implicitno nosi postmoderno *Polizeiwissenschaft*, ki učinkovito, v praktičnih izrazih, abstrahira sistem od polja potencialnih konfliktov in mu s tem omogoča upravljanje učinkovitih, vodljivih družb" (Hardt in Negri 1994, 239). Eksplozija geta in getoizacija celotnih svetovnih območij na eni in popolnoma konformna in pacifizirana družba na drugi strani. Med obema pa poteka permanentna vojna. Logična posledica je ekstremna paranoja sistema, ki neprestano lansira vojne proti notranjemu ali zunanjemu sovražniku, proti vsakršnemu "nerazumnemu pluralizmu".¹¹

Alternativa v moderni: konstitucija moči

Moderna pa ni enotna. Znotraj nje in proti njej, skozi boje se je razvila alternativa. Za razvoj moderne politične misli je ključno vprašanje antagonizmov. Temeljno in določujoče vprašanje, ki so si ga postavljali moderni politični misleci, je vprašanje narave antagonizmov in vprašanje odgovora nanje, odgovora na krizo. "Posvečen"¹² tok moderne vrednoti antagonizme kot rušilne

¹¹ *Priče smo pravi inflaciji vojn, ki jih sistem vojuje proti sovražnikom. Vojne proti kriminalu, proti drogam, proti spolnim deliktom, proti brezvestnim voznikom, proti imigrantom, proti skrajnežem, proti teroristom, fundamentalistom ipd. V teh vojnah igrajo ključno vlogo mediji, kar kaže na pomen novih komunikacijskih procesov t.i. informacijske družbe v oblikovanju družbenega simulakra, ki je lahko vodljiv in upravljit.*

¹² *Tezo o dveh tokovih moderne oziroma o radikalnih alternativah moderne metafizike je razvil Negri. Še posebej v L'anomalie sauvage (1982) in v Le pouvoir constituant (1997).*

in negativne ter išče rešitev v njihovem preseganju, z uvedbo mehanizmov dialektičnega posredovanja. Na ta način se uvede ponovna podvojitvev in restavracija transcendentnega nivoja. Izvor reda, norm, vrednot in institucij išče na teološki oz. transcendentni ravni. V politični misli operira z mitično figuro suverena. To je linija Hobbes-Rousseau-Kant-Hegel, ki osnuje pravno državo. "Preklet" tok moderne pa vrednoti antagonizme na vojnem horizontu kot potencialno pozitivne in konstruktivne. Rešitev išče v njihovi premestitvi in reorganizaciji. Vztraja na ravni imanentnega in na enosti človeškega horizonta. To je materialistična linija Machiavelli-Spinoza-Marx. Materializem kot radikalni antiplatonizem in kritika teološkega finalizma in transcendentalizma. Antagonizmom je podeljen konstitutivni status in kriza je izhodišče za kreativnost rekonstrukcije. Začetnik te linije je Machiavelli. "Dejansko imamo na eni strani Vladarja kot element krize in kot zahtevo razpršenega in razkropljenega ljudstva, ki se želi v svoji razpršenosti organizirati in se naščuvati h kolektivnemu delovanju, ter na drugi krizo, ki sproži rekonstrukcijo: moč, ki teče skozi množico in se v tem pretoku izraža in definira od (z nastopom) razpršitve, razdora in krize" (Negri 1997, 419). Machiavelli, ki se je soočil z nujnostjo končanja fevdalne anarhije in s potrebo po vzpostavitvi novih odnosov sil, po vzpostavitvi novega razmerja obstoječih sil, je postavil temelje za možno alternativno zastavitev politike. Machiavellijeva nemoralnost je v zanikanju kakršnega koli zunanega izvora reda in skupnosti. Slednja sta proizvod moči, ki prežema množico in ki se hrani iz krize. Machiavellijev prispevek k alternativni zastavitvi politike je definiranje konstitucije moči.

Metafizično dovršitev drugega toka moderne misli je podal Spinoza. Njegov antiplatonizem, ateizem in materializem je popoln. Spinoza je princip božanskosti potopil v tostranstvo in mu s tem vлил božansko kreativnost (*Deus sive natura* – Bog ali narava). Njegov imanentizem in definicija konstitucije moči sta dovršena. Spinoza je v zgodovini politične misli anti-Hobbes. Njegova politična filozofija vsebuje zavračanje pglavitnih karakteristik filozofije naravnega prava: absolutnost individualne utemeljitve in moment pogodbe. Socializacija (prehod individualnosti v skupnost) poteka pri Spinozi na popolnoma drugačen način kot v filozofiji naravnega prava in družbene pogodbe. V slednji se socializacija izvrši s prenosom oblasti ali z odstopitvijo pravic. Za Spinozo pa človek ni država in državi. Narava ni konfederacija. "Nasprotno, je kolektivna entiteta, proces, v katerem se človeške individualnosti konstituirajo v kolektivne entitete" (Negri 1982, 220). Prelom z individualizmom 17. stoletja je tu popoln. Proti absolutni utemeljitvi v individualnosti postavi Spinoza dinamičen proces konstitucije in kompozicije. Prehod individualnosti v skupnost ne vsebuje prenosa pravic, temveč premestitev moči, ni razrušenje antagonizmov, temveč njihova kompleksnejša organizacija. "Politične družbe ne konstituira abso-

lutizem, temveč organiziranje moči posebnosti, aktivna rezistenca, ki se transformira preko uporabe razuma v kontraoblast, ki se kolektivno razvija kot soglašanje, in aktiven konsenz, katerega praksa, s tem ko se konstituira, postane resnična konstitucija. Naravni antagonizem konstruira konkretno zgodovinskost družbenega – v ritmu konstitutivne moči kolektivne imaginacije in njene materialne gostote. Rezultat procesa je kolektivna konstitucija realnosti.” (Negri 1982, 189–190)

Samoprepoznanje in samouvrednotenje v kontraoblast, ki si ponovno prilasti družbeno, ki ga podvrže prenovi. Tukaj smo v samem osrčju tematike političnega subjekta, ki se kaže kot proteza biti, kot oblikovalec in prenavljalec sveta življenja; v osrčju neke drugačne avtonomije političnega, ki ni abstrahirana od realnosti, temveč ki ontološko prežema in vzpostavlja realnost. Pri tem “ontologija ni teorija utemeljitve. Je teorija o naši potopitvi v bit in o nenehni konstrukciji biti¹³” (Hardt in Negri 1994, 287). Imanentna raven kompozicije in konstitucije ne razpolaga z dodatno dimenzijo. Kompozicijo je potrebno razumeti samo na sebi, v utripu konstitucije moči množice posebnosti, v njenem samouvrednotenju – v organiziranju kontraoblasti. Nivo kompozicije je vojni horizont, ki dobiva relief v spopadu med oblastjo in kontraoblastjo. “Pravica proti pravici” (Negri 1997, 344). In ob tem, ko si nasproti stojita dve enaki sili, je nasilje neizbežno.

Marx je z materialistično analizo razredov zanikal zmožnost razrešitve antagonizmov preko vertikalne organizacije družbe v državo. Vse revolucije so samo izpopolnile državno mašino, namesto da bi jo razbile. Analizo je preselil na horizontalni teren razrednega boja. Konstitucija moči in organizacija kontraoblasti se pri Marxu kaže kot komunizem, ki “za nas ni stanje, ki naj bo vzpostavljeno, ideal, po katerem naj se ravna dejanskost. S komunizmom poimenujemo dejansko gibanje, ki odpravlja zdajšnje stanje. Pogoji tega gibanja se podajajo iz zdaj obstoječih predpostavk.” (Marx 1976, 41) Marxova definicija komunizma se popolnoma prekriva z značilnostmi konstitucije moči, organizacije kontraoblasti in z določitvami iz tega izhajajoče politične ontologije. Za Marxa se politična in družbeno-ekonomska emancipacija prekrivata. Marx nam je razkril “skupnost družbe, politike in biti”. (Negri 1997, 429) V osrčju marksistične analize je nasprotje med živim in mrtvim delom, konstituira-jočo in konstituirano oblastjo. Živo delo ima ontološki status. “Živo delo konstruira svet in popolnoma preoblikuje snovi, ki se jih dotakne, vse ponovno ustvari *ex novo*. (...) In v tem procesu konstituira-joča oblast spremeni predvsem samo sebe. Njena projekcija na teren sveta je ontološka projekcija, njene proteze so ontološke proteze, njene konstrukcije so konstrukcije novega bitja: prvi rezultat tega neskončnega procesa je konstrukcija subjekta.” (Negri 1997, 428) Živo delo, njegova immanentna konstitucija in organizacija, njegova moč, je oblikovalec in preoblikovalec sveta.

¹³ *Bit in ontologija, kot se pojavljata v celotnem tekstu, nimata nobene zveze s klasičnim metafizičnim pojmovanjem enotnosti biti in mišljenja. Bit se v tem primeru prej nanaša na Nietzschejevo postajanje ali Marxovo praxis.*

¹⁴ Prvotna akumulacija predhodi produkcijskemu načinu in obsega specifično delovanje države in prava, ki ne nasprotuje nasilju, temveč ga promovira. Ko je produkcijski način vzpostavljen, nasilje prava preneha biti zavestno (nasilje postane stvar narave). To gibanje pojasnjuje poseben karakter tega nasilja, ki se ne da zreducirati na rop, kriminal ali ilegalnost. Nasilje kapitalista ni kraja, temveč je ekstrakcija presežne vrednosti. Kapitalist si torej lahko zakonito prilašča del konstituirane vrednosti.

Marksistična kritika oblasti poteka preko kritike dela, ki razkrije dominacijo mrtvega dela nad živim, kreativnim delom. To je subjektivna kritika, s stališča sodelovanja (kooperacije), ki je konsubstancialna živemu delu in se preoblikuje v antagonistični subjekt kapitala, subjekt dela, ki postavi svojo pravico in zakon nasproti pravici in zakonu kapitalista. Svoboda je proces osvobajanja, ki razruši vse naddoločitve in zunanje prisile, ki onemogočajo izražanje kreativne biti množice posebnosti in njej pripadajoče moči. Je rušenje vsakršnega finalizma, ki ni izraz te kreativne biti.

VPRAŠANJE NASILJA

Moč, oblast, nasilje, terorizem

Da bi razumeli fenomen terorizma, je potrebno osvetliti odnos med nasiljem in močjo ter odnos med nasiljem in oblastjo. Problem nasilja je potrebno osvetliti s stališča obeh alternativnih zastavitev, ki smo jima sledili, s stališča moči in oblasti. Nasilje oblasti je nasilje države in tudi revolucionarnega gibanja, ki hoče zavzeti državo. Nasilje moči je nasilje kontraoblasti revolucionarnega gibanja, ki teži k destruktiji državne oblasti. Definicija nasilja državne oblasti je določena s temeljno potezo defincije (in legitimacije) države in državne oblasti. Stanje splošnega nasilja vseh proti vsem je logična hipoteza, ki opravičuje obstoj države, njene oblasti in njenega monopola nad nasiljem. To pa je samo en vidik državnega nasilja, drugega je razkril Marx na primeru prvotne¹⁴ akumulacije. Marxova analiza primarne akumulacije kaže na specifičnost državnega nasilja, ki je v tem, da "kreira ali prispeva h kreiranju tistega, nad čemer se izvaja, in preko tega samo sebe predpostavlja" (Deleuze in Guattari 1980, 559). Državno in pravno nasilje je strukturno in inkorporirano nasilje, ki se zoperstavlja vsaki obliki direktnega nasilja. Nasilje pravne države obstaja vedno, kadar "nasilje prispeva h kreiranju tistega, nad čemer se izvaja. (...) Nasilje prava in države se vedno predpostavlja, ker preeksistira lastnemu izvrševanju: Država lahko torej reče, da je nasilje "prvotno", preprost naravni fenomen, in da zanj ni odgovorna, ona, ki izvaja nasilje le proti nasilnim, proti kriminalcem – proti primitivnim, proti nomadom, da bi zavladal mir ..." (Deleuze in Guattari 1980, 559–560). Država dopušča nasilje le, kolikor je zakonito, tako kot dopušča le zakonito prilaščanje.

Sprememba strategije oblasti (kot smo lahko videli pri postmodernih pravnih in političnih teorijah), ko postane komanda indiferentna (nezmožnost vzpostavitve organske totalnosti), ko integracijo nadomesti separacija, pomeni tudi spremembo v odnosu med politično prakso kontestacije in nasiljem. Nasilne oblike politične kontestacije, ki jim je dalo kanaliziranje preko institucij civilne družbe (npr. legitimnost sindikalnega nasilja v stavki) status legal-

nosti, so se s to spremembo strategije oblasti znašle na terenu nezakonitega. Na ta način sistem učinkovito potiska vsakršno politično prakso kontestacije, vsako pravo opozicijo (ki ni ujeta v sterilno mašinerijo vzpostavljanja ravnotežja preko neskončnega procesa poravnavanja elementov ustavnopravne procedure), vsako politično in družbeno inovacijo na sivi teren nezakonitosti preko etiketiranja s kriminalom in terorizmom¹⁵. Napoved velike vojne prihodnosti terorizmu ne pomeni resnične nevarnosti terorizma, temveč anticipacijo bodoče strategije sistema, ki je v proizvodnji terorizma kot sovražnika in s tem integracijskega faktorja domnevno ogroženih družb.

Genezo terorizma najdemo v samih nedrjih moderne liberalne misli in liberalne demokracije. Njen razvoj in dovršitev proizvede fenomen terorizma kot največjega sovražnika civilizacije. Njeni koraki: preseganje antagonizmov in konfliktov s posredovanjem zunanje oblasti (pravna država) – dialektizacija podvojitve na družbo in državo in integracija preko disciplinarnih institucij civilne družbe (socialna država) – popolna indiferentnost sistema, sistem kot samoregulirajoč, samoreproducirajoč in samogenerirajoč se avtomat, ki deluje preko separacije in getoizacije (policijska država). V zadnjem koraku je vsaka prava opozicija sistemu kriminalizirana in eventualno dobi etiketo terorizma. Terorizem je nujen produkt liberalne politične teorije in prakse njenega etatistično-policijskega koncipiranja politike, ki se dovrši v postavitvi sistema kot avtomata; je njegova meja in njegov angel smrti.

To pa ni edini način bivanja terorizma na ravni države in oblasti. Terorizem je “mistificirajoč prevod državnega nasilja in njegove prazne fikcije totalnosti” (Negri 1989, 167). Umeščen je v logiki moderne liberalne in pravne misli in je praksa zavzemanja državne oblasti in ne njene destrukcije¹⁶. Obstaja pa še en vidik inherentnosti teroristične politične prakse in liberalne demokracije. Edina alternativa na ravni predstavniške politike je alternativa med nenasiljem in terorizmom. Zavračanje nasilja in priseganje na nenasilno politično prakso je le zrcalna podoba terorizma. Simbolična akcija terorizma, ki je namerjena k pošiljanju sporočil skozi medijsko reprezentacijo, je le nasproten pol od miroljubne politične prakse na isti dimenziji reprezentativne politike. Oboji predstavljajo nemočne nasproti državni ali kakšni drugi moči. (Hardt in Negri 1994, 291) Kot edina možna alternativa v politični praksi se torej kaže alternativa med nenasilno politično prakso in terorizmom. V obeh primerih pa gre za moralno zavračanje moči. Zavračanje moči in nasilja, ki ji je inherentno, vodi k teroristični praksi.

Zanikanje nasilja je zanikanje življenja, je zanikanje moči, ki je lastna življenju. Le destrukcija obstoječih določitev (oblasti) lahko sprosti moč, ki je konstitucija družbenega, ki oblikuje in preoblikuje svet, ki producira novo bit. Življenje je čas, ki producira bit in ki je absolutna procedura. Življenje je ustvarjalna moč, ki sprošča svoje

¹⁵ Tak je primer kriminalizacije močnega izvenparlamentarnega in izveninstitucionalnega delavskega gibanja v Italiji, ki se je razmahnilo po letu 1968.

¹⁶ V vodstvu Rdečih brigad so si npr. uneto delili ministrske stolčke.

kreativne potenciale preko destrukcije omejitev, ki se mu postavljajo. Zaustavitev tega časa je samo zanikanje življenja, zanikanje nasilja je to samo-zanikanje. "Telo brez organov rjove: naredili so mi organizem! Neupravičeno so si me podvrgli! Ukradli so moje telo!" (Deleuze in Guattari 1980, 197) Potrebno je uničiti vse plasti, vse organe, da bi se izrazilo bogastvo telesa brez organov in kreativnost producirajoče želje: mnoštvo spojitev želja in tokov, produciranje novih in novih oblik, artikulacij ter atributov na gladkem terenu intenzivnosti. Destrukcija je edina možnost pobega iz zapora totalnosti in omejitev, ki jih ta totalnost postavlja. Med osvoboditvijo in destrukcijo obstaja intimna zveza. Samo destrukcija omejitev, ki jih vsiljuje totalnost, omogoča razširjenje biti. (Negri 1989, 158–159) Destrukcija totalnosti, ki absorbira in utopi vsako partikularnost, je pogoj za osvoboditev želečih segmentov partikularnosti, ki so sposobni konstitutivnega delovanja v smeri vzpostavljanja nove biti, novih možnosti in oblik življenja. Le destrukcija totalnosti oblasti lahko osvobodi absolutno kreativnost moči.

LITERATURA:

- BECK, ULRICH (1997): *Subpolitika – individui se vračajo v družbo*. V: A. Bibič (ur.), *Kaj je politika*, 177–191. Ljubljana: ZPS.
- CASTORIADIS, CORNELIUS (1998): *L'individu privatisé*. V: *Le monde diplomatique*, februar 1998.
- DELEUZE, GILLES (1994): *Désir et plaisir*. V: *Magazine littéraire* 325, 59–65.
- DELEUZE, GILLES (1982): *Préface*. V: Negri, Antonio (avt.), *L'anomalie sauvage*, 9–12. Paris: Presses Universitaires de France.
- DELEUZE, GILLES (1990): *Pourparlers*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- DELEUZE, GILLES (1981): *Spinoza – Philosophie pratique*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- DELEUZE, GILLES, GUATTARI, FELIX (1980): *Mille plateaux*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- DELEUZE, GILLES, GUATTARI, FELIX (1990): *Anti-edip*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- HARDT, MICHAEL, NEGRI, ANTONIO (1994): *Labor of Dionysus*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- MARX, KARL (1976): *Nemška ideologija*. V: MEID II, 5–352. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- NEGRI ANTONIO (1989): *The Politics of Subversion*. Cambridge: Polity Press.
- NEGRI, ANTONIO (1982): *L'anomalie sauvage: Puissance et pouvoir chez Spinoza*. Paris: Presses Universitaires de France.
- NEGRI, ANTONIO (1984): *Delavci in država, Gospostvo in sabotaza, Marx onkraj Marxa*. Ljubljana: Krt.
- NEGRI, ANTONIO (1997): *Le pouvoir constituant: Essai sur les alternatives de la modernité*. Paris: Presses Universitaires de France.
- RAWLS, JOHN (1971): *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press.
- RAWLS, JOHN (1996): *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- TOURAINÉ, ALAIN (1992): *Critique de la modernité*. Paris: Fayard.